

Nr 511.

Av herrar Håstad och Hjalmarson, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 78, angående prisutjämningsavgift m. m.

I proposition nr 78 till årets riksdag har Kungl. Maj:t begärt bl. a. fortsatt bemyndigande att meddela föreskrifter om prisutjämningsavgift.

Alltsedan år 1945 ha bemyndiganden av riksdagen lämnats för ett budgetår i sänder att, när behov därav ur prispolitiska synpunkter ansåges föreligga, pålägga dylika avgifter vid utförsel ur riket av varor. Emellertid har riksdagen vid besluten städse fogat den reservationen, att vid bemyndigandets användning Kungl. Maj:t skulle iakttaga vad i propositionerna och riksdagens utskottsbetänkanden anförts. Därmed hade riktlinjer för det prispolitiska bruket av avgifterna angivits och en begränsning av deras användning uppdragits.

Bevillningsutskottets betänkande nr 41 till 1945 års riksdag gav grundritningarna till systemet. I anledning av väckta motioner konstaterade då utskottet, att det på grund av svårigheterna att i förväg överblicka förhållandena — man befann sig i maj 1945 — icke vore lämpligt att genom alltför kategoriska direktiv begränsa bemyndigandet samt att därför innebörden av detsamma icke borde närmare fixeras i form av författning. Utskottet fann sig i stället böra angiva sin ståndpunkt i vissa avseenden, nämligen följande: Avgifterna vore av tillfällig karaktär och avsedda som övergångsarrangemang. De skulle icke få uttagas med retroaktiv verkan med avseende å redan träffade handelskontrakt. Utskottet ansåg sig böra understryka vikten av att avgifter endast bragtes till stånd efter överenskommelse samt att tvång icke bleve tillgripet annat än där så befanns nödvändigt. I sistsagda hänseende hade propositionen innehållit klara uttalanden om regeringens identiska uppfattning med tillägg, att befogenhet på detta område icke skulle komma att utnyttjas annat än efter förhandlingar med berörda parter genom priskontrollnämnden. Utskottet, som gav vissa ytterligare direktiv, uttalade slutligen, att systemet borde tillämpas endast där så befundes oundgängligen nödvändigt för vinnande av de avsedda syftena. Dessa hade i propositionerna angivits på följande sätt: Avgifter skulle utgå endast där exportpriserna kunde befaras utöva ett stegrande inflytande på den inhemska prisnivån och uttagas endast med belopp, som vore nödvändiga för att undgå en sådan effekt. Avgifterna skulle enligt propositionerna icke tillåtas öva något stegrande inflytande på exportpriserna.

I proposition nr 237 till 1946 års riksdag framhöll regeringen att det — dock endast under vissa särskilda förutsättningar — undantagsvis kunde tänkas bli nödvändigt med viss uppmjukning i fråga om retroaktivitetsförbudet och förhandlingstvånget.

I proposition nr 285 till 1947 års riksdag föreslog regeringen systemets ersättande med frivilliga överenskommelser med vederbörande branschorganisationer om intern sterilisering av viss del av exportvinster. Eftersom ej alla exportföretag vore organiserade på lämpligt sätt, borde emellertid exklusivt för sådana exportörer avgifter till det allmänna bibehållas i paritet med steriliseringsbeloppen. Dessa avgifter skulle dock återbäras efter en treårig steriliseringsperiod. Namnet prisutjämningsavgifter bibehölls — kanske något missvisande — för denna uppbörd.

I propositioner till följande riksdagar begärde regeringen fortsatta ettåriga bemyndiganden, varvid uttalades, att avgiftens syfte vore att förhindra, att höga utlandspriser på viss vara skulle utöva stegrande inflytande på de inhemska priserna på varan.

I proposition nr 167 till 1951 års riksdag uttalades, att syftet med systemet vore att åstadkomma en åtstramning av penningmarknaden.

I årets proposition skjutas i väsentlig mån avgifternas möjligheter att hanteras som handelspolitiskt vapen i förgrunden.

Vad angår bemyndigandets användning i praktiken under de gångna åren, synes regeringen ända till på sista tiden ha sökt iakttaga den gränsdragning, som riksdagen föredragit att markera genom godkännande av utskottsbetänkanden i stället för att »fixera i författning». Emellertid har vid utfärdandet av en kungl. kungörelse nr 800/1951 ett betänkligt avsteg gjorts i det man — utan att tvingande eller ens rimliga skäl förelegat — underlåtit att överlägga med berörda parter och dessutom givit avgifter på förut fria varor retroaktivitet. Den bristande kontakten med branscherna har dessutom vållat, att avgifterna kommit att införas vid en konjunkturmässigt olycklig tidpunkt. Som exempel må nämnas vissa rundvirkessortiment, i fråga om vilka prisnivån var starkt fallande och regeringen var underrättad om att eventuella pålagor på exporten kontraktssenligt medförde rätt för importlandet till annullering av köpeavtal, träffade vid en för vårt land fördelaktig prisnivå. Avsevärda förluster för exportorganisationer och exportföretag synas genom förfarandet ha riskerats, varjämte betydande exporttillskott å landets handelsbalans äventyrats eller definitivt bortskurits genom åtgärden. Ett slutgiltigt avståndstagande från tidigare egna propositioner och riksdagens uttalanden synes regeringen ha bestämt sig för vid behandling av frågor om dispens från sistnämnda författning, då man som skäl för dispensvägran synes ha velat fastslå den omständigheten, att exportkontrakten beträffande rundvirke vuxit utöver det normala. Bortsett från att orsaken härtill ligger dels i överväganden inom de europeiska samarbetsorganen,

dels i faktiskt skedda överavverkningar som följd av hög inhemsk prisnivå, förefaller det som om man här kommit långt bort från de principer, som av regeringen angivits och av riksdagen med precisering fastslagits för uttagande av prisutjämningsavgift vid export.

Prisutjämningsavgifterna ha — som av ovan anförda omständigheter framgår — använts för högst olikartade uppgifter inom den ekonomiska politikens ram. Dessa »tillfälliga» avgifter ha trots att namnet bibehållits oförändrat i realiteten varit ingrepp med högst olikartad syftning och också med olikartade verkningar. I sin senaste form förefalla avgifterna vara ett slags exportavgifter. Om sådana avgifters verkan — åtminstone på något längre sikt — på våra möjligheter att nå bästa möjliga bytesrelationer med utlandet och om deras förenlighet med den verkliga innebörden i försöken att ordna den internationella handeln på ett förnuftigt sätt kan endast råda en mening. De äro skadliga och handelspolitiskt diskutabla. På kort sikt äro de ägnade att framkalla motåtgärder av ur svensk synpunkt mycket litet önskvärt slag och att försvåra försöken att bygga ut vår export.

Den skönjbara konjunkturutvecklingen bör göra det möjligt att under det närmaste året helt avveckla systemet med prisutjämningsavgifter.

Så länge systemet består synes det också vara angeläget, att bemyndigandet ej handhaves så, att avgiften i verkligheten kommer att fungera som en utförselpåлага eller utförseltull. Att den ej blir betraktad på så sätt av utlandet förefaller ävenledes vara av synnerlig vikt. Bäst vinnas dessa önskemål, om riksdagen i sitt beslut klarare än hittills varit fallet bestämmer prisutjämningsavgifternas innebörd och tillåtna användningsområde.

De frågor, som väcktes i de ovannämnda motionerna till 1945 års riksdag (I:373 och 374), böra därför nu återupptagas till allsidig behandling. Dels måste riksdagens kontroll över landets fiskaliska politik värnas, dels handelsorganisationers och enskilda köpmäns berättigade tilltro till denna kontroll med därav följande trygghet mot överraskande eller retroaktiva förändringar i förutsättningarna för försäljningsavtal få hållbar grund.

Vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 78 måtte

a) uttala att systemet med prisutjämningsavgifter så fort sig göra låter, dock senast den 30 juni 1953, bör avvecklas,

b) uttala att det av Kungl. Maj:t begärda bemyndigandet att uttaga sådana avgifter intill den under a) angivna tidpunkten för systemets avveckling må användas endast under förutsättning att syftet med avgifterna enbart är utjämnande, att avgift pålägges endast vid uppenbar differens mellan inhemsk och utländsk prisnivå, att överläggningar med berörda parter föregå beslut om införande av avgift samt att avgifter med retroaktiv verkan ej ifrågakomma,

c) uttala att Kungl. Maj:t vid behandling av frågor om dispens från avgift enligt SFS 800/1951 måtte förfara så, att retroaktiv verkan på vid ikraftträdandet redan ingångna försäljningsavtal undanröjes.

Stockholm den 19 mars 1952.

Elis Håstad.

Jarl Hjalmarson.